

## 5.12 Elämäkatsomustieto

Elämäkatsomustieto oppiaineena on perustaltaan monitieteinen. Se hyödyntää ihmis-, yhteiskunta- ja kulttuuritieteitä. Elämäkatsomustiedon opetuksessa ihmisiä pidetään luonnollisina, tajunnallisina ja kulttuurisina olentoina, jotka kokevat, luovat ja uusintavat merkityksiä keskinäisessä kanssakäymisessään. Inhimilliset käytännöt ja katsomukset ovat yksilöiden, yhteisöjen ja traditioiden vuorovaikutuksen tulosta. Elämäkatsomustiedon opetus rakentuu ihmiskäsitykselle, joka korostaa ihmisten mahdollisuutta elää vapaina ja keskenään tasavertaisina, aktiivisina ja tavoitteellisina. Oppiaineen opetuksessa painotetaan ihmisten kykyä tutkia maailmaansa ja laajentaa sitä koskevaa tietämystään sekä yhteisellä toiminnallaan tietoisesti ohjata elämäänsä. Näistä lähtökohdista oppiaine tukee ja auttaa jäsentämään opiskelijoiden elämäkatsomusta ja identiteettiä sekä heidän yhteisöllisiä hyvän elämän ihanteitaan ja käytäntöjään.

### Perusopetus

#### Opetuksen tavoitteet

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteena on, että aikuisopiskelija

- oppii arvioimaan ja rakentamaan identiteettiään ja elämäkatsomustaan
- vahvistaa itseluottamustaan ja laajentaa keinojaan elämäntapaansa sekä kehittää valmiuksiaan elinikäiseen oppimiseen ja sivistymiseen
- kehittää eettistä arvostelukykyyä ja katsomuksellista harkintaa sekä kykyä tunnistaa arkipäivän tilanteiden eettiset ulottuvuudet
- omaksuu ja sisäistää ihmisoikeuksien, suvaitsevaisuuden, maailmanlaajuisen oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen periaatteita kantaen vastuuta itsestään, toisista ihmisistä, yhteiskunnasta ja luonnosta
- laajentaa katsomuksellista ja kulttuurista yleissivistystään oppien tuntemaan eri kulttuureissa tärkeinä pidettyjä arvoja, uskomusjärjestelmiä ja elämäkatsomuksellisia ratkaisuja sekä niiden taustoja ja välittymistä sekä oppien arvioimaan tieteiden vaikutusta elämäntapaamme.

#### Kurssit

Jokainen kurssi toteuttaa neljää aihepiiriä: ihmissuhteet ja moraalinen kasvu, itseluottamus ja kulttuuri-identiteetti, yhteisö ja ihmisoikeudet sekä ihminen ja luonto.

#### Pakollinen kurssi

##### 1. Elämäkatsomuksen perusteet (et1)

###### *Keskeiset sisällöt*

- elämäkatsomuksen sisältö ja osa-alueet
- elämäkatsomusten moninaisuus ja oma elämäkatsomus
- elämäkatsomuksen merkitys elämäntapaalle
- oma kulttuuri-identiteetti ja sen merkitys elämäntapaalle
- etiikan pääsuuntia ja hyvän elämän peruskysymyksiä
- ikäkausien eettiset valintatilanteet
- oman ja yhteisen menneisyyden arvioiminen sekä myönteinen tulevaisuuteen suuntautuminen

#### Valinnaiset kurssit

##### 2. Katsomuskulttuuri (et2)

###### *Keskeiset sisällöt*

- katsomusten historiaa
- kulttuurien ja katsomusten tutkimus
- monikulttuurisuus ja suvaitsevaisuus
- moniarvoisuus ja katsomusvapaus
- uskonnottomuus ja uskonnollisuus Suomessa
- maailmanperinnön merkitys ihmiskunnalle

##### 3. Yhteisön etiikka (et3)

###### *Keskeiset sisällöt*

- yksilöllisyys ja yhteisöllisyys ihmisen elämän piirteinä

- yksityinen ja julkinen
- yhteiskuntateorian perusteita
- suomalaisuus, kansalaisuus ja kansallisuus
- ihmisoikeusetiikka
- oikeudenmukaisuus ihanteena
- kestävä elämäntapa tavoitteena
- tulevaisuuden tutkiminen

## **Koulukohtainen kurssi**

### **4. Johdatus elämäkatsomustietoon (et0)**

#### *Keskeiset tavoitteet*

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii etiikan ja maailmankatsomuksiin liittyvät keskeiset käsitteet
- perehtyy suomalaiseen kulttuuriperintöön ja eri kulttuurien eettisen ajattelun kulttuurisiin taustoihin.

#### *Keskeiset sisällöt*

- opetellaan etiikan peruskäsitteistöä: etiikka, normi, laki, sääntö, oikeudenmukaisuus, yksilön ja yhteisön vastuu
- suurten maailman uskontojen ja humanismin keskeiset periaatteet
- etiikan merkitys arkielämässä

#### *Arviointi*

Hyväksytytty kurssi et0 arvioidaan suoritusmerkinnällä S.

### **Päättöarvioinnin kriteerit arvosanalle 8**

#### **Ihmissuhteet ja moraalinen kasvu**

Opiskelija

- osaa nähdä yhteyden arvovalintojen ja hyvän elämän välillä
- tunnistaa etiikan peruslähtökohtia ja osaa arvioida toimintaa eettisestä näkökulmasta esimerkiksi tekijän tarkoituksen ja teon seurauksien suhteen sekä vastuun ja oikeuksien käsitteiden kautta
- kykenee tunnistamaan ongelmien eettisen ulottuvuuden ja esittämään eettisiä ratkaisuja
- ymmärtää elämäkatsomuksen merkityksen tietoiselle elämänhallinnalle
- kykenee havainnoimaan eettisiä ja katsomuksellisia ulottuvuuksia arkipäivässä, taiteessa, mediassa tai muilla elämän alueilla sekä kykenee perustelemaan eron eettisesti kehittyneemmän ja kehittymättömämmän arvion välillä.

#### **Itsetuntemus ja kulttuuri-identiteetti**

Opiskelija

- tunnistaa ja osaa nimetä keskeisten maailmankatsomusten ja kulttuurien olennaisia piirteitä ja kehityskulkuja
- kykenee suhteuttamaan erilaisia kulttuurisia käsitteitä ja symboleja eri katsomusperinteisiin
- ymmärtää kulttuuri- ja katsomusperinteiden merkityksen elämäkatsomukselleen
- ymmärtää uskonnottoman ja uskonnollisen katsomuksen eron
- osaa käyttää oppimiaan kulttuuriin liittyviä käsitteitä ja kykenee hankkimaan tietoa erilaisista katsomuksista.

#### **Yhteisö ja ihmisoikeudet**

Opiskelija

- tuntee ihmis- ja kansalaisoikeuksien pääpiirteet sekä kykenee selittämään niiden eron
- hahmottaa yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden välisen suhteen
- pystyy perustelemaan oikeuksien ja velvollisuuksien keskinäisen riippuvuuden
- tuntee vaihtoehtoisia ja vastakkaisia yhteiskunnallisia näkemyksiä
- tunnistaa ihmis- ja kansalaisoikeuksien loukkauksia sekä osaa arvioida erilaisten tasa-arvo- ja oikeusvaatimusten perusteita
- tuntee nyky-yhteiskunnan ongelmia ja pystyy esittämään sekä optimistisiä että pessimistisiä näkemyksiä tulevaisuudesta.

## Ihminen ja maailma

### Opiskelija

- ymmärtää kestäväen kehityksen ja maailmanlaajuisen oikeudenmukaisuuden periaatteet
- tuntee ympäristöetiikan lähtökohtia
- osaa arvioida yksilön toimintaa ja eettistä asemaa suhteessa ympäristöön
- ymmärtää yhteiskunnallisten ratkaisujen pitkän tähtäimen vaikutuksia, myös maailmanlaajuisesti.

### Lukiokoulutus

#### Opetuksen tavoitteet

Elämäkatsomustiedon opetuksen tavoitteena on, että aikuisopiskelija saa tukea pyrkimyksilleen

- arvioida kokemuksiaan ja rakentaa identiteettiään sekä elämäkatsomustaan
- laajentaa katsomuksellista ja kulttuurista yleissivistystään
- kehittää arvostelu-, harkinta- ja toimintakykyään
- sisäistää ihmisoikeuksien, myönteisen monikulttuurisuuden, yhteiskunnallisen ja globaalin oikeudenmukaisuuden sekä kestäväen kehityksen periaatteita.

#### Arviointi

Elämäkatsomustiedossa arvioidaan sisällöllisen tiedon omaksumisen ja katsomuksellisen ymmärryksen kehittymisen lisäksi opiskelijan valmiutta tarkastella sekä ilmaista katsomuksellisia aiheita monipuolisesti, taitavasti ja luovasti. Katsomukselliset kysymykset ovat usein henkilökohtaisia, mutta niiden pohdiskelun perustana ovat ajattelun tiedolliset hyveet: kriittisyys, johdonmukaisuus, ristiriidattomuus ja systemaattisuus. Katsomusten, arvostusten ja uskomusten arviointi- ja ilmaisutavoissa arvostetaan suvaitsevaisuutta, eri näkökulmien ja toisten katsomustapojen huomioon ottamista. Kurssin arvosana määräytyy kurssikokeen ja/tai muiden kurssikohtaisesti sovittujen näyttöjen perusteella. Kurssit arvioidaan numeroasteikolla 4–10, paitsi hyväksytty koulukohtainen kurssi ET6 suoritusmerkinnällä S tai numeroasteikolla 4–10, opiskelijan valinnan mukaan. **Itsenäisesti suoritetusta kurssista edellytetään hyväksytty arvosana.**

#### Pakollinen kurssi

##### 1. Hyvä elämä (ET1)

Kurssilla pohditaan, mitä on hyvä elämä, millaisista aineksista identiteetti ja yksilöllinen elämä koostuvat ja millaiset mahdollisuudet ihmisillä on tavoitella hyvää elämää.

##### *Tavoitteet*

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- kasvattaa kykyään arvioida omaa elämäkokemustaan, kykyään sitoutua valitsemiinsa moraalisiin periaatteisiin ja haluaan toimia arvostustensa mukaisesti
- kasvattaa valmiuttaan ja haluaan välittää ja kantaa vastuuta itsestään, toisista ihmisistä, yhteiskunnasta ja luonnosta
- kehittää kykyään nähdä kokonaisuuksia yhä monimuotoisemmaksi käyvässä maailmassa ja näin vahvistaa kykyään jäsentää omaa identiteettiään ja elämäkatsomustaan
- oppii arvioimaan uskomuksia ja elämäkatsomuksia koskevia väitteitä
- kehittää taitojaan ilmaista identiteettiään ja elämäkatsomustaan sekä niihin liittyviä näkemyksiään ja tuntemuksiaan suvaitsevaisesti, johdonmukaisesti ja luovasti.

##### *Keskeiset sisällöt*

- peruskäsitteet: elämäkatsomus, elämäkatsomustieto, hyvä elämä, minuus, identiteetti
- hyvä elämä: ihmisen perustarpeita selvittävät mallit sekä maallisia ja uskonnollisia hyvän elämän malleja
- ihmisen yksilöllisen olemassaolon peruskysymykset: vapaa tahto ja valinnat, syntymä ja kuolema, optimismi, pessimismi ja realismi
- elämäntalouden keinot: yksilön mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä, perimän ja ympäristön merkitys
- identiteetin muodostaminen ihmisen elämänsä aikana sekä eettiset valinnat eri elämäntilanteissa
- yksilöllinen elämä ennen sekä nykyisessä monien mahdollisuuksien yhteiskunnassa

- hyveistä ja paheista koskevia käsityksiä ennen ja nyt sekä niiden suhde elämäntapoihin ja tottumuksiin

## **Syventävät kurssit**

### **2. Maailmankuva (ET2)**

Kurssilla pohditaan maailmankuvan muodostumista ja maailmankuvien eroja. Kurssilla perehdytään maailman käsitteellistämisen tapoihin sekä tiedon ja eri yhteisöllisten instituutioiden merkitykseen siinä.

#### *Tavoitteet*

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tuntemaan historiallisesti merkittäviä ja nykyajassa vaikuttavia maailmankuvia sekä kasvattaa tietämystään niiden perustana olevista uskomusjärjestelmistä
- oppii kysymään ja arvioimaan väitteiden ja uskomusjärjestelmien perusteluja
- kehittää ymmärrystään eri instituutioiden merkityksestä maailmankuvan muokkaajina ja välittäjinä
- jäsentää omaa maailmankuvaansa samalla pitäen sen avoimena mielekkäälle keskustelulle.

#### *Keskeiset sisällöt*

- maailmankuvan, maailmankatsomuksen ja elämäkatsomuksen käsitteet ja niiden keskinäinen suhde
- maailmankuvan rakenne ja ydinalueet: käsityksiä ihmisestä, yhteiskunnasta, kulttuurista ja luonnosta sekä todellisuuden rakenteesta
- maalliset ja uskonnolliset katsomukset maailmankuvan perustana: tieteiden, näennäistieteiden ja uskontojen rajankäynti
- koulu, media ja taide maailmankuvaa luovina ja välittävinä instituutioina
- länsimaisen maailmankuvan murrokset ja mullistajat
- kokemusten, arkikäsitusten ja uskomusten synty ja tiedollinen luotettavuus
- maailmankuvien ja tiedon lähteiden järkipäriäinen arviointi

### **3. Yksilö ja yhteisö (ET3)**

Kurssilla pohditaan yksilöä, yhteisöllisyyttä, yhteiskuntaa ja ihmisten välistä vuorovaikutusta. Kurssilla perehdytään oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien ja demokratian toteutumiseen.

#### *Tavoitteet*

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- ymmärtää yhteisöllisyyden merkityksen ihmisyydelle ja yksilölliselle identiteetille
- oppii arvioimaan omaa asemaansa yksilönä yhteisöissä ja yhteiskunnassa, kansalaisena valtiossa ja toimijana talousjärjestelmässä
- oppii tarkastelemaan yksilöiden, yhteisöjen ja instituutioiden toimintaa ja toimintakulttuuria osana yhteiskunnallista vallankäyttöä
- oppii arvioimaan poliittisia keinoja ja päämääriä sekä kasvattaa kykyään ja haluaan rakentavaan yhteiskunnalliseen osallistumiseen
- ymmärtää ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeudenmukaisuuden merkityksen hyvän yhteiskunnan ja tulevaisuuden kannalta.

#### *Keskeiset sisällöt*

- ihminen sosiaalisena olentona, yksilöiden vuorovaikutus ja yhteisöllisyys, yksityinen ja julkinen
- vallan käsite, vallan muodot ja valtasuhteet sekä erilaiset vaikuttamiskeinot
- teorioita yhteiskunnan rakenteesta ja muutoksesta
- hyvän kansalaisen kriteerit suomalaisena, eurooppalaisena ja maailmankansalaisena
- ihmisoikeudet, ihmisoikeussopimukset ja niiden historia, ihmisoikeusrikoksia kuten holokausti
- poliittiset ihanteet, ideologiat, utopiat ja demokratian muodot
- oikeudenmukaisuus yhteiskunnallisena, maailmanlaajuisena ja ekologisena kysymyksenä

### **4. Kulttuuriperintö ja identiteetti (ET4)**

Kurssilla pohditaan kulttuuriperintöä hyvän elämän lähtökohtana ja hyvän elämän mittana ja toisaalta jatkuvasti kehittyvänä ja muuttuvana ilmiönä. Kurssilla perehdytään sekä maailman että suomalaisen nyky-yhteiskunnan monikulttuurisuuteen.

### *Tavoitteet*

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- oppii tuntemaan kulttuuria merkityksiin perustuvana inhimillisenä toimintana
- tutustuu erilaisiin kulttuuriperintöihin ja niihin liittyviin elämäntapoihin
- kehittää kykyään arvioida ihmisten käsityksiä ja tekoja suhteessa heidän omiin arvostuksiinsa ja uskomusjärjestelmiinsä
- oppii suvaitsevaisuutta erilaisia elämäkatsomuksellisia ratkaisuja ja identiteettivalintoja kohtaan
- perehtyy suomalaisen identiteetin ilmenemismuotoihin
- ymmärtää rasismia, muukalaisvihan ja syrjinnän ihmisoikeusloukkauksina.

### *Keskeiset sisällöt*

- kulttuurin käsite ja merkitys ennen ja nyt
- identiteetti, etnisuus ja kulttuuriperintö
- suomalaisen ja länsimaisen kulttuurin ominaispiirteet ja nykyinen merkitys
- kulttuurien ja sivilisaatioiden vuorovaikutus
- etninen ja kulttuurinen moninaisuus Suomessa ja maailmassa
- elämä monikulttuurisessa yhteiskunnassa
- etnosentrisyys sekä rasismia ja suvaitsevaisuuden historiaa

## **5. Maailman selittäminen katsomusperinteissä (ET5)**

Kurssilla pohditaan erilaisia tapoja selittää maailmaa myyttisissä, uskonnollisissa ja katsomuksellisissa perinteissä. Kurssilla perehdytään erilaisten katsomusten syntyyn, historiaan ja tutkimukseen.

### *Tavoitteet*

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- kehittää herkkyyttään arvioida arvostuksissa ja uskomusjärjestelmissä esiintyviä eroja ja yhtäläisyyksiä
- oppii arvioimaan uskomuksia ja elämäkatsomuksia koskevia väitteitä
- tuntee eri kulttuureissa vaikuttavia ja tärkeitä pidettyjä uskomusjärjestelmiä ja elämäkatsomuksellisia ratkaisuja sekä kasvattaa tietämystään niiden taustoista sekä niiden välittymisestä nykyajassa
- ymmärtää myyttien ja uskonnollisten käsitysten historiallisen synnyn ja nykyisen merkityksen maailman ilmiöiden selittäjinä
- hahmottaa maailman selittämistä eurooppalaisessa kulttuuriperinnössä.

### *Keskeiset sisällöt*

- maailman myyttinen selittäminen ennen ja nyt
- uskonnon ja uskonnollisuuden olemus
- uskontokritiikki: sosiologinen, moraalinen, antropologinen ja psykologinen
- ateismi ja agnostismi
- sekulaarin humanismin ja vapaa-ajattelun historiaa ja nykysuuntauksia
- humanismi ja kristinusko länsimaiden katsomuksellisina perusvirtauksina

## **Koulukohtainen kurssi**

### **6. Elämäkatsomustiedon reaalikokeeseen valmistava kurssi (ET6)**

#### *Tavoitteet*

Kurssin tavoitteena on, että opiskelija

- perehtyy elämäkatsomustiedon lukion kurssien sisältöön kertaavasti
- syventyy lukion elämäkatsomustiedon opiskelun erityispiirteisiin
- saa valmiuksia reaalikokeeseen vastaamiseen.

#### *Keskeiset sisällöt*

- elämäkatsomustiedon lukion kurssien sisältö valikoivasti